

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนด้วยหลักพุทธธรรม: กรณีศึกษาป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์*

พัชรภา สิงห์ธนสาร¹ ลักษมี งามมีศรี²

นาคยา แพ่งศรีสาร³ วราวุธ วัชรสารณ์⁴

(วันที่รับบทความ: 24 เมษายน 2568; วันที่แก้ไขบทความ: 3 กรกฎาคม 2568; วันที่ตอบรับบทความ: 17 กรกฎาคม 2568)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนด้วยหลักพุทธธรรม ในบริเวณพื้นที่ป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม โดยมีกรเก็บรวบรวมข้อมูลจากครัวเรือนในพื้นที่ป่าชุมชน รอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ 3 อำเภอ 27 หมู่บ้าน จำนวน 300 ครัวเรือน สถิติที่ใช้ในการ วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์โมเดลสมการ โครงสร้าง (Structural Equation Model: SEM)

ผลการวิจัยพบว่า

1. หลักอปริหานิยธรรมในข้อที่ว่าด้วย หมั่นประชุมกันเนื่องนิศั พร้อมเพรียงกันในการเข้าประชุม การให้ความเคารพยึดถือปฏิบัติตามกฎระเบียบ และการให้เกียรติ คุ่มครอง ป้องกันสตรีและผู้ได้บังคับบัญชา มิให้ถูกข่มเหงรังแก มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนด้านทรัพยากร โดยมีค่าอิทธิพล เท่ากับ 0.28, 0.24, -0.18 และ 0.19 ตามลำดับ

2. หลักอปริหานิยธรรมในข้อที่ว่าด้วย หมั่นประชุมกันเนื่องนิศั พร้อมเพรียงกันในการเข้าประชุม ไม่บัญญัติสิ่งทีขัดต่อหลักการเดิม การให้ความเคารพยึดถือปฏิบัติตามกฎระเบียบ และ การให้เกียรติ คุ่มครอง ป้องกันสตรีและผู้ได้บังคับบัญชามีให้ถูกข่มเหงรังแก มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนด้าน แผนงานและความร่วมมือ โดยมีค่าอิทธิพลเท่ากับ 0.26, 0.22, 0.13, -0.15 และ 0.24 ตามลำดับ

3. หลักอปริหานิยธรรมในข้อที่ว่าด้วยคือ พร้อมเพรียงกันในการเข้าประชุม ไม่บัญญัติสิ่งทีขัดต่อหลักการ เดิม และการให้เกียรติ คุ่มครอง ป้องกันสตรีและผู้ได้บังคับบัญชามีให้ถูกข่มเหงรังแก มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อ การบริหารจัดการป่าชุมชนด้านความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐ โดยมีค่าอิทธิพลเท่ากับ 0.20, 0.30 และ 0.27 ตามลำดับ

คำสำคัญ: ป่าชุมชน, อุทยานแห่งชาติแม่วงก์, หลักพุทธธรรม, การบริหารจัดการ

* งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, 2568

¹ รองศาสตราจารย์, ประจำสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, E-mail: phat-sing@hotmail.com

² รองศาสตราจารย์, ประจำสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, E-mail: luxlek@hotmail.com

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ประจำสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

⁴ อาจารย์, ประจำสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

Factors Affecting Community Forest Management Using Buddhist Principles: A Case Study of Community Forests Around the Mae Wong National Park Area, Nakhon Sawan Province*

Phatcharapha Singtanasarn¹ Luksamee Ngammeeesri²

Nattaya Phaengsrirarn³ Warawut Watcharasorn⁴

(Received: April 24, 2025; Revised: July 3, 2025; Accepted: July 17, 2025)

Abstract

This research's main objective was to study the factors influencing community forest management based on Buddhist principles in the community forest area around the Mae Wong National Park in Nakhon Sawan. The methodology for this research used quantitative methods. A questionnaire was used as an instrument to collect data from 300 households of villagers in the community forest area around the boundary of Mae Wong National Park in Nakhon Sawan, across 3 districts and 27 villages. The researcher used Structural Equation Modeling (SEM) as the technique to analyze the data.

The results of the research were as follows:

1. The principles of Aparihāniya Dhamma in the section on meeting regularly, attending meetings in unison, respecting and adhering to the rules and regulations, honoring and protecting women and subordinates from being bullied had a direct positive influence on community forest management in terms of resources with influence values of 0.28, 0.24, -0.18 and 0.19, respectively.

2. The principles of Aparihāniya Dhamma in the section on meeting regularly, attending meetings in unison, not enacting anything that conflicts with the original principles, respecting and adhering to the rules and regulations, and honoring and protecting women and subordinates from being bullied have a direct positive influence on the management of community forests in terms of plans and cooperation with influence values of 0.26, 0.22, 0.13, -0.15 and 0.24, respectively.

3. The principles of Aparihāniya Dhamma in the section on attending meetings in unison, not enacting anything that conflicts with the original principles, and honoring and protecting women and subordinates from being bullied have a direct positive influence on community forest management in terms of relations between the community and government agencies with influence values of 0.20, 0.30 and 0.27, respectively.

Keywords: Community Forest, Mae Wong National Park, Buddhist Principles, Management

* This research received funding from Faculty of Management Science, Nakhon Sawan Rajabhat University, 2025

¹ Associate Professor, Department of Economics, Faculty of Management Science, Nakhon Sawan Rajabhat University, E-mail: phat-sing@hotmail.com

² Associate Professor, Department of Economics, Faculty of Management Science, Nakhon Sawan Rajabhat University, E-mail: luxlek@hotmail.com

³ Assistant Professor, Department of Economics, Faculty of Management Science, Nakhon Sawan Rajabhat University

⁴ Lecturer, Department of Economics, Faculty of Management Science, Nakhon Sawan Rajabhat University

ความสำคัญและปัญหาการวิจัย

พื้นที่ป่าไม้ของโลกยังคงเหลืออยู่ในปัจจุบัน มีประมาณร้อยละ 40 ของพื้นที่โลกทั้งหมดที่เป็นพื้นดิน แต่มีแนวโน้มว่าจะลดลงเรื่อย ๆ เนื่องจากสาเหตุสำคัญหลายประการ ได้แก่ การลักลอบตัดไม้ทำลายป่านายทุนพ่อค้าไม้ เจ้าของโรงเลื่อย เจ้าของโรงงานแปรรูปไม้ ปริมาณป่าไม้ที่ถูกทำลายนี้ในวันจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ตามอัตราเพิ่มของจำนวนประชากร ยังมีประชากรเพิ่มขึ้นเท่าใด ความต้องการใช้ที่ดินเพื่อปลูกสร้างที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินก็อยู่สูงขึ้น เป็นผลผลักดันให้ราษฎรเข้าไปบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ เผาถางป่า หรือเผาป่าทำไร่เลื่อนลอย นอกจากนี้ยังมีนายทุนที่ดินที่จ้างวานให้ราษฎรเข้าไปทำลายป่าเพื่อจับจองที่ดินไว้ขายต่อไป เช่น ใช้ไม้ในการปลูกสร้างบ้านเรือน เครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตรกรรม เครื่องเรือน และถ่านในการหุงต้ม เป็นต้น การเผาป่า การบุกรุกทำลายป่าเพื่อต้องการที่ดินเป็นที่อยู่อาศัย และทำการเกษตร การทำไร่เลื่อนลอยของชาวเขาในพื้นที่ต้นน้ำลำธาร และการใช้ที่ดินเพื่อดำเนินโครงการของรัฐบาล เช่น การจัดนิคมสร้างตนเอง การชลประทาน การผลิตไฟฟ้าพลังน้ำ การก่อสร้างทาง กิจกรรมรักษาความมั่นคงของชาติ เป็นต้น การที่พื้นที่ป่าไม้ทั่วประเทศลดลงอย่างมาก ได้ส่งผลกระทบต่อการควบคุมระบบนิเวศโดยรวมอย่างชัดเจน เช่น กรณีเกิดวาตภัยและอุทกภัยครั้งร้ายแรงในพื้นที่ภาคใต้ ปัญหาความแห้งแล้งในภาคต่าง ๆ ของประเทศ และปัญหาน้ำท่วมในฤดูฝนอย่างรุนแรง ซึ่งปัญหามัธยมชาติดังกล่าวได้มีแนวโน้มของการเกิดบ่อยขึ้น อันก่อให้เกิดความเสียหายต่อผลิตผลทางการเกษตร ชีวิตและทรัพย์สิน นอกจากนี้ยังเกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมด้านอื่น ๆ เช่น การสูญเสียหน้าดิน ทำให้สูญเสียความอุดมสมบูรณ์ของดิน ปัญหาการตกตะกอน ปัญหาการดินเค็มของแหล่งน้ำ และปัญหาสภาพดินฟ้าอากาศแปรปรวน

อุทยานแห่งชาติแม่วงก์ ตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าแม่วงก์เป็นรอยต่อของสองจังหวัด คือ จังหวัดกำแพงเพชร และจังหวัดนครสวรรค์ ส่วนที่อยู่ในจังหวัดนครสวรรค์ เรียกว่า ป่าแม่วงก์-แม่เป็น มีเนื้อที่ประมาณ 279,700 ไร่ ส่วนที่อยู่ในจังหวัดกำแพงเพชร เรียกว่า ป่าคลองขลุง และป่าคลองแม่วงก์ มีเนื้อที่ประมาณ 279,050 ไร่ รวมเนื้อที่ประมาณ 558,750 ไร่ หรือประมาณ 894 ตารางกิโลเมตร มีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ตามสภาพภูมิประเทศซึ่งเป็นเทือกเขาสูงสลับซับซ้อนเป็นแหล่งกำเนิดของต้นน้ำลำธารหลายสาย และมีเอกลักษณ์ทางธรรมชาติที่สวยงามมาก เช่น น้ำตกแม่กระสา น้ำตกแม่กิ น้ำตกแม่ริ้ว แก่งผาคอยนาง อีกทั้งสภาพป่ายังอุดมสมบูรณ์ด้วยพันธุ์ไม้ และสัตว์ป่านานาชนิด

พื้นที่ป่าแม่วงก์ ได้รับการประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2530 โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 104 ตอนที่ 183 แล้วให้ชื่อว่า “อุทยานแห่งชาติแม่วงก์” ความมุ่งหมายที่สำคัญในการประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ คือเพื่อรักษาสภาพป่าและทรัพยากรสัตว์ป่า ตลอดจนแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธาร และเอกลักษณ์ทางธรรมชาติที่สวยงามให้คงอยู่ตลอดไปโดยอาศัยหลักการจัดการอุทยานแห่งชาติให้เกิดความเสียหายน้อยที่สุด เพื่อประชาชนซึ่งอาศัยอยู่โดยรอบอุทยานแห่งชาติได้ประโยชน์แก่การเกษตรกรรม และประชาชนโดยทั่วไปได้ประโยชน์แก่การท่องเที่ยวพักผ่อน หาคำความรู้ แต่เนื่องจากชาวบ้านบริเวณรอบพื้นที่อุทยานประสบกับปัญหาความยากจน ปัญหาการขาดที่ดินทำกิน ปัญหาการขาด

เอกสารสิทธิ์ในที่ดิน ทำให้ชาวบ้านบางส่วนได้อาศัยที่ป่าสงวนแห่งชาติเป็นที่ทำกินโดยไม่มีเอกสารสิทธิ์ การขาดอาชีพและรายได้ที่เพียงพอต่อการดำรงชีพ รวมทั้งการขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นตนเพื่อยังประโยชน์ระยะยาวและอย่างยั่งยืน จึงทำให้เกิดการบุกรุกพื้นที่อุทยานเพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรต่าง ๆ อาทิ ปัญหาการลักลอบล่าสัตว์ป่า ซึ่งกลุ่มนายพรานนี้ จะทำการจุดไฟเผาป่าด้วยวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ในการล่าสัตว์แต่ละชนิด โดยเฉพาะประเภทสัตว์กีบที่กินพืชเป็นอาหาร และนักล่าสัตว์ป่ามักจะไม่ได้ดับไฟสนิทก่อน จึงเป็นสาเหตุสำคัญของการเกิดปัญหาไฟป่า ซึ่งมักเกิดเป็นประจำในหลายพื้นที่ที่มีการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อทำการเกษตร ลักษณะการใช้ทรัพยากรนับจากอดีตจนถึงปัจจุบันยังขาดหลักการอนุรักษ์ ส่งผลกระทบต่อการฟื้นตัวตามธรรมชาติของทรัพยากรในพื้นที่เป็นอย่างมาก นอกจากนี้ ยังเกิดปัญหาความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่จากการศึกษาเรื่องพุทธบูรณาการเพื่อการบริหารจัดการป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ของ Singtanasarn (2017) ในภาพรวมพบว่า ป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ ควรนำหลักพุทธธรรมในที่นี้คือหลักอปริหานิยธรรม 7 ประการมาประยุกต์ใช้ในเชิงบูรณาการร่วมกับทฤษฎีการบริหารจัดการสมัยใหม่ เพื่อให้คนในชุมชนซึ่งทุกคนเปรียบเสมือนเป็นเจ้าของป่าชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการตั้งแต่ร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม ร่วมในการติดตามและประเมินผล ไปจนถึงร่วมในการรับผลประโยชน์จากป่าชุมชน งานวิจัยนี้จึงต้องการศึกษาว่าหลักธรรมข้อใดบ้างในหลักอปริหานิยธรรม 7 ประการนี้ที่จะมีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนในแต่ละด้าน ประกอบด้วย ด้านการบริหารทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชน ด้านแผนงานและความร่วมมือ และด้านความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนด้วยหลักพุทธธรรม ในบริเวณพื้นที่ป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการจัดการอุทยานแห่งชาติ

นโยบายการจัดการอุทยานแห่งชาติ ตาม พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2562 กล่าวว่า การจัดการอุทยานแห่งชาติมีเป้าหมายหลักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการส่งเสริมการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการพัฒนา การจัดการที่ดีจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และประชาชนทั่วไป มีแนวคิดหลักในการจัดการอุทยานแห่งชาติ ดังนี้

1. การอนุรักษ์และฟื้นฟู:

การอนุรักษ์: ปกป้องและรักษาทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า แหล่งน้ำ และความหลากหลายทางชีวภาพ ไม่ให้ถูกทำลายหรือเสื่อมโทรม

การฟื้นฟู: การบูรณะพื้นที่ที่เสื่อมโทรมให้กลับคืนสู่สภาพที่สมบูรณ์ เช่น การปลูกป่า การฟื้นฟูแหล่งน้ำ และการจัดการสัตว์ป่า

2. การใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน:

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์: การส่งเสริมการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการศึกษาธรรมชาติ การเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของชุมชน

การวิจัย: สนับสนุนการศึกษาและวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติ และการจัดการอุทยานแห่งชาติ

การใช้ประโยชน์อย่างอื่น: การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่อุทยานแห่งชาติอย่างเหมาะสมและไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ เช่น การใช้ประโยชน์จากน้ำเพื่อการเกษตร หรือการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อการศึกษา

3. การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน:

การมีส่วนร่วมของชุมชน: การส่งเสริมให้ชุมชนที่อยู่ในพื้นที่หรือใกล้เคียงอุทยานแห่งชาติเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการอุทยานฯ เช่น การเป็นอาสาสมัคร การให้ข้อมูล การดูแลรักษา และการเฝ้าระวัง

การมีส่วนร่วมของภาครัฐและเอกชน: การสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ องค์กรเอกชน และผู้ประกอบการต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างมีประสิทธิภาพ

4. การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ:

การวางแผน: การจัดทำแผนการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติอย่างเป็นระบบ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของพื้นที่และวัตถุประสงค์ของการอนุรักษ์

การบังคับใช้กฎหมาย: การบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเคร่งครัด เพื่อป้องกันการกระทำผิดกฎหมาย

การติดตามและประเมินผล: การติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับปรุงการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จากข้างต้นจะเห็นได้ว่า อุทยานแห่งชาติถูกจัดตั้งขึ้น เพื่อคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติที่ปรากฏในพื้นที่ เพื่อการศึกษา วิจัย และเพื่อการประกอบกิจกรรมนันทนาการของประชาชน

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชน

“ป่าชุมชน” เป็นทางเลือกในการจัดการทรัพยากรนิเวศป่าไม้โดยมีชุมชนเป็นฐาน หรือเป็นการจัดการทรัพยากรร่วมกันของชุมชน ที่มีวิถีปฏิบัติเป็นระบบสิทธิหน้าหมู่ หรือเป็นระบบทรัพยากรร่วมของชุมชน นอกจากนั้นป่าชุมชนยังเป็นกิจกรรมของคนชนบทในการจัดการทรัพยากรต้นไม้อันเนื่องมาจากการใช้ประโยชน์ของครอบครัวและชุมชน เป็นกิจกรรมที่สนับสนุนและมอบอำนาจให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการปลูกจัดการ ป้องกัน และเก็บหาผลประโยชน์จากป่าไม้ภายใต้ระบบการจัดการที่ยั่งยืน ป่าชุมชนอาจตั้งอยู่รอบหมู่บ้าน รอบแหล่งชุมชน หรืออาจอยู่ใกล้เคียงกับชุมชน ชุมชนนั้นอาจจะเป็นชุมชนที่เป็นทางการ เช่น หมู่บ้าน อบต. หรือชุมชนตามประเพณีก็ได้ และก็อาจจะเป็นหนึ่งชุมชน หรือหลายชุมชนที่จัดการป่าชุมชนร่วมกันก็ได้ โดยที่คนในชุมชนนั้น ๆ อาจเลือกใช้ประโยชน์จากป่าอย่างยั่งยืนทั้งในเชิงเศรษฐกิจ และการรักษาระบบนิเวศก็ได้ขึ้นอยู่กับคนในชุมชนเป็นผู้วางแผนและตัดสินใจว่าจะใช้ประโยชน์อะไร และอย่างไรจากป่า จะดูแลรักษา ฟื้นฟู และพัฒนาป่าชุมชนอย่างไร ป่าชุมชนมีขอบเขตขนาดไหนที่ชุมชนจะดูแลได้ทั่วถึง

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ

ทฤษฎีของการบริหารเป็นศาสตร์ที่มีองค์ประกอบของความรู้ หลักและกฎเกณฑ์ที่นำมาจากศาสตร์สาขาต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาความรู้เกี่ยวกับการบริหารแล้วนำไปสู่การปฏิบัติจริง การบริหารที่จะประสบผลสำเร็จได้นั้นขึ้นอยู่กับความสามารถประสบการณ์และทักษะของผู้บริหาร การประยุกต์เอาทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารไปสู่การปฏิบัติจริงให้ได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อมนับว่าเป็นศิลปะอย่างหนึ่ง ที่สำคัญทฤษฎีทางการบริหารมีจำนวนมากเพราะนักบริหารสามารถนำมาใช้บูรณาการหรือการประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้แทบทั้งสิ้นซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของนักบริหารว่าจะนำเอาหลักการทฤษฎีมาใช้ให้เหมาะสมกับองค์กรของตนซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยจะได้นำเอาทฤษฎีทางการบริหารที่ใช้กันมากเพื่อเป็นกรณีศึกษาต่อไป

1. ทฤษฎีการบริหารองค์กร ซึ่งประกอบด้วยหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายต่างกัน นอกจากนี้ประเด็นเกี่ยวกับการแบ่งงานกันทำ และการมอบอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบหน้าที่ของนักบริหารมีอยู่ 5 ประการ คือ (1) การวางแผน (To Plan) (2) การจัดองค์การ (To Organize) (3) การบังคับบัญชา (To Command) (4) การประสานงาน (To Coordinate) และ (5) การควบคุมงาน (To Control) (Fayol, as cited in Sanguannam, 2002)

2. ทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้นของมาสโลว์ ให้แนวคิดเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ไว้ และเป็นที่ยอมรับกันแพร่หลาย สมมติฐานดังกล่าวมีความสำคัญเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ ดังนี้คือ

- 1) มนุษย์มีความต้องการ ความต้องการมีอยู่เสมอและไม่มีที่สิ้นสุด
- 2) ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้วจะไม่เป็นสิ่งจูงใจของพฤติกรรมอีกต่อไป

3) ความต้องการของมนุษย์มีเป็นลำดับขั้นตอนตามลำดับดังต่อไปนี้ (Maslow, 2000, pp. 80-81) (1) ความต้องการทางร่างกาย (2) ความต้องการความปลอดภัย (3) ความต้องการทางสังคม (4) ความต้องการที่จะได้รับการยกย่องในสังคม ความต้องการอยากเด่นในสังคม และ (5) ความต้องการที่จะได้รับความสำเร็จ

หลักการบริหารนิยธรรม

หลักการบริหารนิยธรรม คือธรรมสำหรับผู้ปกครองที่ต้องการความเจริญรุ่งเรืองแก่องค์กรที่ตนเองปกครองมี 7 ประการ ประกอบด้วย (1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ (2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิก พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ (3) ไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ได้บัญญัติไว้ (อันขัดต่อหลักการเดิม) ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) ถือปฏิบัติตามวัชชีธรรม ตามที่วางไว้ (4) ท่านเหล่าใดเป็นใหญ่ในชนชาววัชชี เคารพนับถือท่านเหล่านั้น เห็นด้วยคำของท่านว่าเป็นสิ่งควรรับฟัง (5) บรรดาภคบุตร กุมารทั้งหลาย ให้อยู่โดยมิถูกข่มเหง หรือถูกร่ำราญใจ (6) เคารพสักการบูชาเจดีย์ (ปูชนียสถาน และปูชนียวัตถุ ตลอดจนอนุสาวรีย์ต่าง ๆ ของชาววัชชี (ประจำชาติ) ทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอก ไม่ปล่อยให้กรรมิกพลีที่เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้นเสื่อมทรามไป และ (7) จัดให้ความอารักขาคุ้มครอง ป้องกัน อันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ทั้งหลาย (ในที่นี้หมายความว่ารวมถึงบรรพชิตผู้ดำรงธรรมเป็นที่พึ่งทางใจของประชาชนทั่วไปด้วย) โดยตั้งใจว่า ขอพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังไม่ได้มา พึงมาสู่แคว้นแคว้นที่มาแล้ว ขอให้โดยผาสุก

อภิธานนิยธรรม 7 ประการดังกล่าวข้างต้น พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่เจ้าวัชชีทั้งหลาย ผู้ปกครองแคว้นโดยระบอบสามัคคีธรรม ซึ่งรัฐคู่อริยอมรับว่า เมื่อชาววัชชียังปฏิบัติตามหลักธรรมนี้ จะเอาชนะด้วยการรบไม่ได้ นอกจากจะใช้การเกลี้ยกล่อมหรือยุยงให้แตกสามัคคี โดยเนื้อหาสาระของธรรม 7 ประการข้างต้น จะเห็นได้ว่าเป็นหลักสำคัญที่ผู้บริหารองค์กรไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่ จะต้องถือปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสามัคคี อันเป็นแก่นของการอยู่ร่วมกันโดยสงบสุข และความก้าวหน้าขององค์กร รวมไปถึงสมาชิกขององค์กรโดยรวม

แนวความคิดการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุจุดหมายของกลุ่มนั้น อีกทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย และการมีส่วนร่วมนั้นจะต้องมีเงื่อนไขที่สำคัญอย่างน้อย 3 ประการ (Chongwutthiwet, 1988) คือ (1) ประชาชนจะต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม (2) ประชาชนมีความสามารถที่จะมีส่วนร่วม และ (3) ประชาชนต้องเต็มใจต่อการมีส่วนร่วม

นอกจากนี้ความหมายการมีส่วนร่วมยังมองถึงการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องโดยใช้ความพยายามหรือใช้ทรัพยากรในส่วนของตนต่อกิจกรรมซึ่งมุ่งสู่การพัฒนาชุมชน หรือองค์กรหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนโดยการมีส่วนร่วมต้องมียุทธศาสตร์ประกอบดังนี้ (Vesarach, 1985)

1. ประชาชนเข้าเกี่ยวข้องในกิจกรรมการพัฒนา
2. ผู้เข้าร่วมได้ใช้ความพยายามบางอย่างส่วนตัวเช่น ความคิด ความรู้ ความสามารถ แรงงานหรือทรัพยากรบางอย่าง เช่น เงินและวัสดุในกิจกรรมพัฒนา และได้ขยายความหมายของการมีส่วนร่วมว่าต้องครอบคลุมในประเด็น (1) การมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ครอบคลุมถึงการสร้างโอกาสที่เอื้อหรือเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนและสังคมได้ร่วมกิจกรรมนำไปสู่การพัฒนา และทำให้ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเท่าเทียมกัน (2) การมีส่วนร่วมของประชาชนสะท้อนการเข้าไปเกี่ยวข้องโดยความสมัครใจเป็นประชาธิปไตยในการตัดสินใจเพื่อกำหนดนโยบาย การวางแผนและดำเนินโครงการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการแบ่งสรรผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนา การพิจารณาในมิตินี้คงกล่าวจะเห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเชื่อมระหว่างส่วนที่ประชาชนลงทุน (แรงงานและทรัพยากร) เพื่อการพัฒนา กับประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุน (3) ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจแตกต่างกันไปตามสภาพโครงสร้างการบริหาร นโยบาย ลักษณะเศรษฐกิจและสังคมของประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนมิได้เป็นเพียงเทคนิควิธีการ แต่เป็นปัจจัยสำคัญให้เกิดการพัฒนาที่มุ่งประโยชน์ที่ได้รับจากการลงทุน

ระเบียบวิธีวิจัย

ประเภทของงานวิจัย

เมื่อพิจารณาตามลักษณะข้อมูลการวิจัยจะเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ

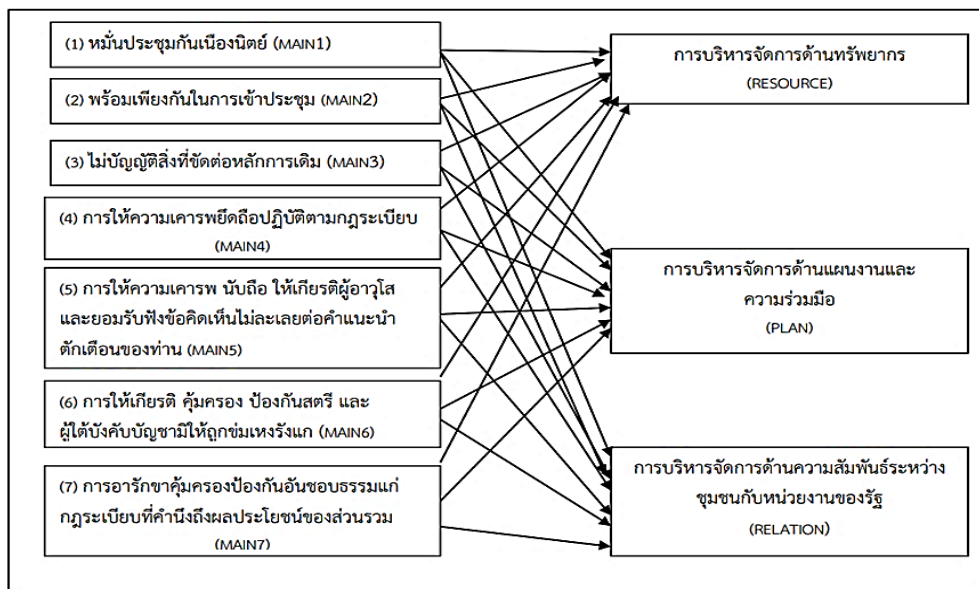
ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครัวเรือนในเขตพื้นที่ป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 27 หมู่บ้าน ในพื้นที่ 2 อำเภอ คือ (1) อำเภอชุมตาบง 6 หมู่บ้าน 2 ตำบล คือ ตำบลชุมตาบง และตำบลปางสวรรค์ปางสวรรค์ (2) อำเภอแม่เปิน 13 หมู่บ้าน 1 ตำบล คือ ตำบลแม่เปิน และ (3) อำเภอแม่วงก์ 8 หมู่บ้าน 1 ตำบล คือ ตำบลแม่เลย์ ข้อมูลจากพัฒนาชุมชนจังหวัดนครสวรรค์ ปี 2567 พบว่ามีจำนวน 4,229 ครัวเรือน โดยนำข้อมูลมาจากรายงานจำนวนประชากร ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน ระดับ ตำบล/อปท. ปี พ.ศ. 2566 ของพัฒนาชุมชนจังหวัดนครสวรรค์

การคำนวณขนาดของตัวอย่างใช้เป็นสัดส่วนของจำนวนตัวแปร ใช้ขนาดตัวอย่างจำนวน 30 เท่าของจำนวนตัวแปร การวิเคราะห์ครั้งนี้มีตัวแปรสังเกตได้ 10 ตัวแปร จึงประมาณค่าและคำนวณขนาดตัวอย่างได้เท่ากับ 300 ตัวอย่าง (30x10) ที่เพียงพอสำหรับการวิเคราะห์สมการเชิงโครงสร้างในงานวิจัยนี้

ตัวแปรที่ศึกษา

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนหลักพุทธธรรม: ภูมิศึกษารอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์ มีกรอบตัวแปรที่ศึกษา ดังภาพ

ภาพที่ 1 กรอบงานวิจัย

เครื่องมือที่ใช้วิจัย

งานวิจัยนี้ได้ทำการจัดเก็บข้อมูลด้วยเครื่องมือการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) คือ แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 3 ตอน โดยข้อคำถามที่ใช้ได้ผ่านการตรวจสอบ (1) ความตรงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ได้ค่า IOC รายข้อคำถามอยู่ระหว่าง 0.60-1.00 (2) ความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) แบบสอบถามนี้ได้ทดลองใช้ (Tryout) กับตัวอย่างที่มีคุณลักษณะและคุณสมบัติเหมือนกับตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 30 ครั้วเรือน ซึ่งควรมีค่าอำนาจจำแนกของข้อคำถามรายข้อ Corrected Item Total Correlation ไม่ต่ำกว่า 0.361 ผลการวิเคราะห์อยู่ระหว่าง 0.364 ถึง 0.954 แสดงว่า มีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 และ (3) วิเคราะห์ค่าความเที่ยงของเครื่องมือ (reliability) พิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์ครอนบาคแอลฟา (Cronbach's alpha coefficient) ซึ่งควรมีค่าไม่น้อยกว่า 0.70 ผลการทดสอบได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา อยู่ระหว่าง 0.713 ถึง 0.976

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยใช้สำรวจ (Survey Research) ได้แก่ การแจกแบบสอบถาม ในปีงบประมาณ 2568

การวิเคราะห์ข้อมูล

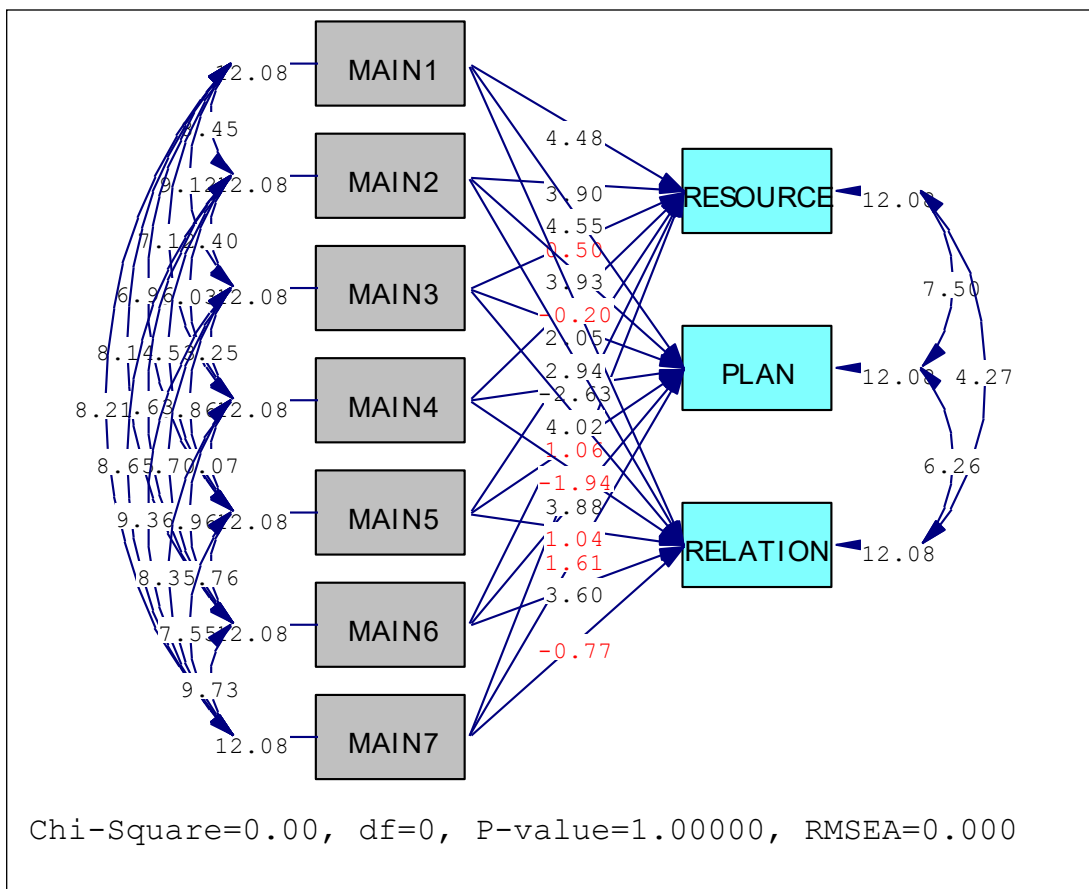
ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เส้นทางความสัมพันธ์ (Path Analysis) ของตัวแปรด้วยโมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model: SEM) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป LISREL (Linear Structural Relationship: LISREL)

สรุปผลการวิจัย

1. การตรวจสอบการแจกแจงปกติของตัวชี้วัดที่ใช้ในการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง โดยค่าความเบ้ และค่าความโด่งต้องเข้าใกล้ศูนย์ และต้องไม่มากกว่า 2.58 (Angsuchot, Wichitwanna and Pinyophanuwat, 2009, p. 31) พบว่า ในงานวิจัยนี้มีค่าความเบ้สูงสุด เท่ากับ 0.43 และค่าความโด่งสูงสุด เท่ากับ 1.87 แสดงว่า การแจกแจงของตัวแปรเป็นการแจกแจงปกติ ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 เปอร์เซนต์

2. การทดสอบความสอดคล้องของรูปแบบความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างตามสมมติฐานกับข้อมูลเชิงประจักษ์หลังการปรับแต่งพบว่า มีความสอดคล้องในระดับดีโดยมีดัชนีวัดความสอดคล้องกลมกลืน (goodness of fit index) ที่ยอมรับได้ในระดับดีมาก ซึ่งจะเห็นได้ว่า เส้นทางความสัมพันธ์ตามสมมติฐานมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีค่า Chi-square เท่ากับ 0 ที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ค่า p-value เท่ากับ 1 χ^2/df มีค่าเท่ากับ 0 ค่าดัชนีวัดความสอดคล้องค่า GFI, ค่า CFI และค่า RMSEA มีค่าเท่ากับ 1

3. ผลการทดสอบตามวัตถุประสงค์ เป็นดังนี้

ภาพที่ 2 โมเดลสมการโครงสร้างปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน

ตารางที่ 1 ค่าสัมประสิทธิ์เส้นทาง และค่า t-value

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม	Path Coefficients	t-value
MAIN1	RESOURCE	0.28	4.48**
MAIN2	RESOURCE	0.24	3.90**
MAIN3	RESOURCE	0.034	0.50
MAIN4	RESOURCE	-0.18	2.81**
MAIN5	RESOURCE	0.083	1.39
MAIN6	RESOURCE	0.19	2.81**
MAIN7	RESOURCE	0.11	1.64
MAIN1	PLAN	0.26	4.55**
MAIN2	PLAN	0.22	3.93**
MAIN3	PLAN	0.13	2.05*
MAIN4	PLAN	-0.15	2.63**
MAIN5	PLAN	0.058	1.06
MAIN6	PLAN	0.24	3.88**
MAIN7	PLAN	0.10	1.61
MAIN1	RELATION	-0.014	0.20
MAIN2	RELATION	0.20	2.94**
MAIN3	RELATION	0.30	4.02**
MAIN4	RELATION	-0.14	1.94
MAIN5	RELATION	0.068	1.04
MAIN6	RELATION	0.27	3.60**
MAIN7	RELATION	-0.059	0.77

หมายเหตุ: *p = 0.05, **p = 0.01

1) ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนด้านทรัพยากร ได้แก่ หลักการบริหารนิยธรรมในข้อที่ว่าด้วย (1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ (2) พร้อมเพรียงกันในการเข้าประชุม (3) การให้ความเคารพยึดถือปฏิบัติตามกฎระเบียบ และ (4) การให้เกียรติ คู่ครอง ป้องกันสตรี และ ผู้ได้บังคับบัญชามิให้ถูกข่มเหงรังแก

2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนด้านแผนงานและความร่วมมือ ได้แก่ หลักการบริหารนิยธรรมในข้อที่ว่าด้วย (1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ (2) พร้อมเพรียงกันในการเข้าประชุม (3) ไม่บัญญัติสิ่งขัดต่อหลักการเดิม (4) การให้ความเคารพยึดถือปฏิบัติตามกฎระเบียบ และ (5) การให้เกียรติ คู่ครอง ป้องกันสตรี และผู้ได้บังคับบัญชามิให้ถูกข่มเหงรังแก

3) ปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนด้านความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐ ได้แก่ หลักอุปหรณิยธรรมในข้อที่ว่าด้วย (1) พร้อมเพรียงกันในการเข้าประชุม (2) ไม่บัญญัติสิ่งกีดขวางต่อการเดิม และ (3) การให้เกียรติ คัดครอง ป้องกันสตริ และผู้ได้บงคับบัญชามิให้ถูกข่มเหงรังแก

อภิปรายผลการวิจัย

ข้อค้นพบของงานวิจัยที่นำมาอภิปรายผลนี้เป็นผลของการวิจัยที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลและนำมาวิเคราะห์ สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1) การบริหารจัดการป่าชุมชนด้านทรัพยากร พบว่า หลักอุปหรณิยธรรมในข้อที่ว่าด้วย (1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ (2) พร้อมเพรียงกันในการเข้าประชุม (3) การให้ความเคารพยึดถือปฏิบัติตามกฎระเบียบ และ (4) การให้เกียรติ คัดครอง ป้องกันสตริ และผู้ได้บงคับบัญชามิให้ถูกข่มเหงรังแกที่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนด้านทรัพยากร สอดคล้องกับงานวิจัยของ Singtanasarn (2017) ที่ว่าการบริหารทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชนมี 2 ประเด็นสำคัญ คือ ปัญหาที่ตัวสมาชิกป่าชุมชน และปัญหาที่ตัวผู้บริหารป่าชุมชน ซึ่งผู้บริหารป่าชุมชนต้องเปิดโอกาสให้สมาชิกป่าชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชน การหมั่นประชุมเป็นเนืองนิตย์ สามารถช่วยแก้ไขปัญหาดังๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ แต่มีข้อแม้ว่าในการประชุมนั้นต้องรับฟังความคิดเห็นของบุคคลที่มีความเห็นแตกต่างด้วย หากต่างฝ่ายต่างมุ่งประชุมเพื่อมุ่งหวังถึงผลประโยชน์ตนและหวังถึงการได้มาซึ่งอำนาจการประชุมนั้นก็วนวายเพราะหาบทสรุปที่ถูกต้องเหมาะสมไม่ได้ และในขณะที่เดียวกันสมาชิกป่าชุมชนก็ต้องมีการใช้ทรัพยากรภายใต้กฎเกณฑ์ และตามที่ พรบ.ป่าชุมชนกำหนด เพื่อให้สมาชิกสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรภายในป่าชุมชนของตนได้อย่างเป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่กำหนด จึงควรมีบทลงโทษผู้ที่ใช้ทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชนอย่างผิดหลักการของป่าชุมชนด้วย

ในขณะที่หลักอุปหรณิยธรรมในข้อที่ว่าด้วย (1) ไม่บัญญัติสิ่งกีดขวางต่อการเดิม (2) การให้ความเคารพ นับถือ ให้เกียรติผู้อาวุโสและยอมรับฟังข้อคิดเห็นไม่ละเลยต่อคำแนะนำคัดค้านของท่าน และ (3) การอารักขาคุ้มครองป้องกันอันชอบธรรมแก่กฎระเบียบที่คานึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมไม่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนด้านทรัพยากร เนื่องจาก เพื่อให้สมาชิกของป่าชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ได้จริงและสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของป่าชุมชนที่มีการปรับปรุงเพื่อลดข้อจำกัดจากหลักการเดิมจึงจำเป็นต้องมีการวางแผนการปรับปรุงการบริหารจัดการป่าชุมชนด้านทรัพยากรขึ้นใหม่เพื่อให้มีความสอดคล้องกับกฎระเบียบที่ว่าด้วยเรื่องการใช้ทรัพยากรภายในป่าชุมชนที่มีการปรับให้ทันสมัย และให้สมาชิกภายในป่าชุมชนสามารถใช้ทรัพยากรภายในป่าชุมชนให้เกิดประโยชน์ได้จริง

2) การบริหารจัดการป่าชุมชนด้านแผนงานและความร่วมมือ พบว่า หลักอปริหานิยธรรมในข้อที่ว่าด้วย (1) หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ (2) พร้อมเพรียงกันในการเข้าประชุม (3) ไม่บัญญัติสิ่งซึ่งขัดต่อหลักการเดิม (4) การให้ความเคารพยึดถือปฏิบัติตามกฎระเบียบ และ (5) การให้เกิดริ คุ่มครอง ป้องกันสตรี และผู้ได้บังคับบัญชามิให้ถูกข่มเหงรังแก มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนด้านแผนงานและความร่วมมือ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Srikham (2015) ที่ว่าการบริหารจัดการด้านแผนงานและความร่วมมือโดยใช้หลักอปริหานิยธรรมเป็นแนวทางในการบริหารจัดการเชิงพุทธศาสตร์ สามารถนำมาผสมผสานและประยุกต์ใช้กับหลักการบริหารจัดการได้ อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Singtanasarn (2017) ที่ว่า ด้านแผนงานและความร่วมมือ ผู้บริหารป่าชุมชนควรมีการวางแผนบริหารงานป่าชุมชนโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมของชุมชน โดยแผนนั้นควรมุ่งเน้นไปที่ความร่วมมือกันของคนในชุมชน การประชุมทุกครั้ง ทุกคนต้องเสียสละ และมีความพร้อมเพรียงในการประชุม มาประชุม เลิกประชุม และทำการกิจอื่น ๆ ให้พร้อมกัน เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นหลักการอยู่ร่วมกัน เป็นคุณธรรมที่ทำให้คนเราไม่เห็นแก่ตัวแต่จะคิดถึงคนอื่น เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น เข้าใจคนอื่นมากขึ้น หลักธรรมข้อนี้พยายามมุ่งไปสู่ความพร้อมเพรียงของหมู่คณะเป็นประการสำคัญ อันหมายถึงความสามัคคี เพราะความสามัคคีจะนำความสุข ความสงบมาสู่สังคม และในการประชุมวางแผน ผู้บริหารป่าชุมชนและสมาชิกควรต้องให้เกิดริ และยอมรับฟังข้อคิดเห็นซึ่งกันและกัน ไม่บัญญัติสิ่งใหม่ ๆ ตามอำเภอใจ โดยยึดหลักการเดิมที่หมู่คณะวางไว้ ควรให้ความเคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่ลั้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้ (ตามหลักการเดิม) เพราะการที่จะสร้างเงื่อนไข การยกเลิกกฎหมาย กติกา ข้อบังคับ จะต้องมีความเห็นที่พร้อมเพรียง หลักธรรมข้อนี้จะเป็นสิ่งสำคัญอย่างมากต่อการบริหารจัดการชุมชน เพราะชุมชนต้องมีส่วนร่วม ในการที่จะต้องรับรู้ รับทราบกติกา กฎหมายที่สร้างขึ้นใหม่ในการออกกฎเพื่อป้องกันรักษาผืนป่า อีกทั้งงานวิจัยของ Phrakhrupariyatvisuttikhun, et al. (2008) ยังพบอีกว่าหลักพุทธธรรมอปริหานิยธรรมสามารถลดข้อจำกัดต่าง ๆ ให้คนในชุมชนซึ่งทุกคนเปรียบเสมือนเป็นเจ้าของป่าชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการประกอบด้วย (1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของแต่ละท้องถิ่นตลอดจนกำหนดความต้องการของชุมชน (2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม (3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน (4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน และ (5) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

ในขณะที่หลักอปริหานิยธรรมในข้อที่ว่าด้วย (1) การให้เกิดริ คุ่มครอง ป้องกันสตรี และผู้ได้บังคับบัญชามิให้ถูกข่มเหงรังแก คำนึงถึงเกียรติศักดิ์ศรี และ (2) การอารักขาคุ่มครองป้องกันอันตรายแก่กฎระเบียบที่คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวมไม่มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนด้านแผนงานและความร่วมมือ เนื่องจาก เพื่อให้แผนที่เกิดจากการประชุมร่วมกันระหว่างสมาชิกของป่าชุมชนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงและสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของป่าชุมชนที่มีการปรับปรุงเพื่อลดข้อจำกัด

จากหลักการเดิม จึงจำเป็นต้องมีการวางแผนการปรับปรุงการบริหารงานขึ้นใหม่เพื่อให้มีการบูรณาการระหว่างป่ากับชุมชน อีกทั้งมีการติดตามผลการดำเนินการตามนโยบายและแผนปฏิบัติการ แม้จะขัดแย้งกับงานวิจัยของ Singtanasam (2017) ที่กล่าวไว้ว่า ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน สตรีและผู้ได้บังคับบัญชาเป็นผู้ที่ต้องให้ความเสมอภาคในการแสดงความคิดเห็น ร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรักษาผืนป่าไว้ด้วยกัน แต่ในพื้นที่ป่าชุมชนรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์นี้พบว่า ผู้ที่จะมาเข้าร่วมในการวางแผนงานส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชายที่เป็นผู้นำครอบครัว ส่วนผู้หญิงจะรับผิดชอบในครอบครัวของตนเองมากกว่าการเข้าร่วมวางแผนจึงมีผลให้หลักอภิธานิธรรมในข้อที่ว่าด้วย การให้เกียรติ กลุ่มครองป้องกันสตรี และผู้ได้บังคับบัญชามีให้ถูกข่มเหงรังแก คำนึงถึงเกียรติศักดิ์ศรี ไม่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนด้านแผนงานและความร่วมมือ

3) การบริหารจัดการป่าชุมชนด้านความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐ พบว่าหลักอภิธานิธรรมในข้อที่ว่าด้วยคือ (1) พร้อมเพรียงกันในการเข้าประชุม (2) ไม่บัญญัติสิ่งที่ขัดต่อหลักการเดิม และ (3) การให้เกียรติ กลุ่มครอง ป้องกันสตรี และผู้ได้บังคับบัญชามีให้ถูกข่มเหงรังแก มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนด้านความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Srithanatorn (2013) ที่ว่าการทำให้ชุมชนมีสันติสุข รักกันเหมือนพี่ ดิกันเหมือนน้อง ประองคองกันเหมือนญาติ และเพื่อให้ป่าชุมชนสามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืนชุมชนต้องสร้างภาคีเครือข่ายจากภาคสังคมเพื่อช่วยเหลือพึ่งพากัน และในขณะเดียวกันทุกภาคส่วนต้องเข้ามาสนับสนุนอย่างเป็นระบบ โดยมีแนวทางแก้ไขและส่งเสริมองค์กรประชาชน องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคเอกชน ชุมชน และประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่อยู่ใกล้ป่าอนุรักษ์ กระบวนการจัดการจะต้องสอดคล้องกับสถานการณ์เชิงนโยบาย รวมถึงการร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ Khumthrap (2015) ที่พบว่ากระบวนการจัดการป่าชุมชนที่ประสบความสำเร็จนั้น ชุมชนต้องมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือจากภายนอกอย่างสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และการจัดการป่าชุมชนให้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน อีกทั้งชุมชนต้องมีกระบวนการเชื่อมโยงกิจกรรมการจัดการป่าชุมชนเข้ากับการพัฒนาชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. ป่าชุมชนในพื้นที่อื่น ๆ สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้นี้ไปประยุกต์ใช้เพื่ออธิบายปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการสำหรับป่าชุมชนที่อยู่ในบริบทเดียวกันหรือคล้ายกันได้ และสามารถนำหลักอภิธานิธรรมไปใช้ในการบริหารจัดการป่าชุมชนด้านต่าง ๆ ได้อย่างตรงประเด็นมากขึ้น

2. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในด้านการกำกับดูแลป่าชุมชน สามารถนำหลักอุปหิธานิธรรมไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนและกำหนดแนวทางกลยุทธ์สำหรับการพัฒนา สนับสนุน ส่งเสริมการบริหารจัดการป่าชุมชนในประเทศไทยได้อย่างถูกต้อง และเกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศได้ในโอกาสต่อไป

3. ชาวบ้านในเขตป่าชุมชนของไทยสามารถนำรูปแบบความสัมพันธ์ของหลักอุปหิธานิธรรมที่มีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน ด้านการบริหารทรัพยากรในพื้นที่ป่าชุมชน ด้านแผนงานและความร่วมมือ และด้านความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐจากงานวิจัยนี้ไปใช้ในการจัดการป่าชุมชนที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ได้

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ในงานวิจัยนี้ได้ศึกษาเพียงหลักอุปหิธานิธรรม จึงควรมีการศึกษาเรื่องของการบูรณาการหลักพุทธธรรมอื่นนอกเหนือจากหลักอุปหิธานิธรรม มาใช้กับการบริหารจัดการป่าชุมชน 3 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านบริหารทรัพยากร (2) ด้านแผนงานและความร่วมมือ และ (3) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐ เพิ่มเติม

2. ในงานวิจัยนี้ได้ศึกษาการบริหารจัดการป่าชุมชนเพียง 3 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านบริหารทรัพยากร (2) ด้านแผนงานและความร่วมมือ และ (3) ด้านความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐจึงควรมีการศึกษาเรื่องของการบูรณาการหลักอุปหิธานิธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการป่าชุมชนในด้านต่าง ๆ นอกเหนือจากที่ศึกษาในงานวิจัยนี้เพิ่มเติม

3. ควรมีการศึกษาโดยเพิ่มการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยนำเอาผลการวิจัยนี้เป็นข้อมูลและแนวทางในการวิจัยต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- Angsuchot, S, Wichitwanna, S, and Pinyopphanuwat, R. (2009). *Statistics analysis for social science and behavioral science research: LISREL program techniques*. (2nd ed.). Bangkok: Charoen Dee Man Kong Printing. (In Thai).
- Chongwutthiwet, N. (1988). *Community participation policy and strategies in the current development strategy*. Bangkok: Saksopha Printing. (In Thai).
- Khumthrap, K. (2015). Sustainable management of local community forests: a case study of Ban Don Mu community forest, Ubon Ratchathani Province. *Rajabhat Agricultural Journal*, 14(1), 31-36. (In Thai).

- Phrakhrupariyatvisuttikhun, et al. (2008). *Buddhist principles in promoting self-reliant community enterprises in the Mun River Basin, Tha Tum District, Surin Province*. research report. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus. (In Thai).
- Sanguannam, C. (2002). *Theory and practice in educational administration*. Bangkok: Bookpoint. (In Thai).
- Singtanasarn, J. (2017). *Buddha Integration for Management in The Community Forest Around Mae-Wong National Park Area in Nakornsawan*. Dissertation, Ph.D., Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Bangkok. (In Thai).
- Srikham, S. (2015). *Buddhist Integration for the Management of Bangkok Vocational Schools*. Doctor of Buddhist Studies Thesis in Public Administration. Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (In Thai).
- Srithanatorn, P. (2013). Innovation in sustainable local community forest management: Management mechanisms, community participation, and success in conserving Huai Mae Hin community forest, Lampang Province. *Srinakharinwirot Research and Development Journal (Humanities and Social Sciences)*, 5(9), 99-115. (In Thai).
- Vesarach, P. (1985). *Public participation in rural activities*. research report. Bangkok: Thai Studies Institute, Thammasat University. (In Thai).
